

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Viite: HE 241/2020 vp

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi

Vates-säätiö kiittää työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaa mahdollisuudesta lausua sote-uudistusta käsittelevästä lakiesityksestä. Vates-säätiö sr on vammaisten ja osatyökykyisten henkilöiden työllistymistä edistävä asiantuntijaorganisaatio. Vates-säätiön näkökulma on erityistä tukea tarvitsevien, kuten vammaisten, pitkäaikaissairaiden ja osatyökykyisten henkilöiden työllistyminen, työssä pysyminen ja työllistymismahdollisuuksien edistäminen tulevaisuuden Suomessa.

Sosioekonomiset hyvinvoinnin ja terveyden erot ovat Suomessa edelleen suuria ja on tärkeää, että uudistuksessa huolehditaan siitä, että

- tuetaan erityisesti niitä väestöryhmiä, joilla on runsaasti toimintakyvyn ja työkyvyn haasteita,
- hyvinvointialueilla hyödynnetään tehokkaasti yksityisen ja kolmannen sektorin osaamista, kehittämissiivöitä ja palvelutuotantoa,
- järjestöjen tarjoama vertaistuki, kokemusasiantuntijuus, innovaatiotoiminta, kumppanuudet sekä niiden tarjoamat palvelut integroidaan hoito- ja palveluprosesseihin sekä palvelurakenteisiin näiden saumattomana osana

On viisasta, että palvelujen järjestämisvastuu siirretään kuntia suuremmille järjestämisalueille. Suuremmat järjestämisalueet ovat perusedellytys kustannustehokkuuden takaamiseksi ja uudistuksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Hyvinvoinnin ja terveyserojen kaventaminen edellyttää mm. palvelujen yhdenvertaista saatavuutta ja saavutettavuutta. Saavutettavuutta parannetaan ottamalla käyttöön yhtenäiset digitaaliset järjestelmät sekä takaamalla erityisryhmille myös lähipalveluiden saatavuus. Mitä korkeampi työllisyystavoite yhteiskunnalla on, sitä merkittävämpää on saumaton yhteistyö sosiaalityön, ihmisten toimintakyvyn tukemisen ja työvoimapalveluiden välillä.

Kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu. Nykyisin toiminta on kuntien järjestämisvastuulla, mutta hyvinvointialueiden syntymisen myötä palvelu siirtyy alueiden vastuulle. Kuntouttava työtoiminta on samanaikaisesti sekä sote- että työllisyyspalvelua. Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat eivät pysty osallistumaan varsinaisiin työvoimapalveluihin alentuneen työ- ja toimintakykynsä takia. On kuitenkin tärkeää, että sosiaalipalvelullinen luonne tulee huomioon otetuksi palvelua järjestettäessä. Kunnat ovat panostaneet kuntouttavan työtoiminnan toteutuksen laatuun, jotta hyvä sosiaalipalvelu toteutuu asiakkaalle. Asiakkaan palvelutarve määrittää siis palvelun sisällön.

Esityksen mukaan hyvinvointialueet voivat tuottaa kuntouttavaa työtoimintaa itse tai hankkia sitä kilpailutuksen kautta, kuten kunnat nykyään tekevät. Joillakin alueilla sote-kuntayhtymät toimivat kuntouttavan työtoiminnan järjestäjinä jo nykyisin. Sote-kuntayhtymät ovat yleisesti kilpailuttaneet kuntouttavan työtoi-

minnan palvelut ja hankkivat niitä kolmannen sektorin toimijoilta. Kuntien omat työllistämisyksiköt tai kolmannen sektorin toteuttamat toiminnot ovat useimmiten lähin ja tutuin palveluntarjoaja heikoimmassa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille.

Mikäli valmistelussa oleva Pohjoismaisen työvoimapalvelun malli etenee, sen myötä työnhakijoiden palvelutarpeet myös sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta tulevat paremmin esiin. Jotta varauduttaisiin riittävästi sosiaalipalvelujen kohdalla esiin nouseviin työllistymisen esteisiin, tulee varmistaa myös oikein mitoitettut sosiaali- ja terveydenhuollon resurssit.

Jotta uudistus ei heikentäisi jo entisestään haasteellisessa asemassa olevien henkilöiden tilannetta, tulee kuntouttavan työtoiminnan järjestämisen toteuttamiseen kiinnittää huomiota ja varmistaa palvelujen saatavuus kokonaisuutena, niin sosiaalipalvelujen kuin työllistämispalvelujen näkökulmasta.

Kolmannen sektorin toimijoiden mahdollisuudet palvelujen tuottajina tulee varmistaa mm. sillä, että kilpailutuksissa hinnat eivät monopolisoidu liian mataliksi, jolloin kolmannen sektorin toimijoilla ei olisi mahdollisuutta vastata asiakkaiden yksilöllisiin tarpeisiin omalla asiantuntemuksellaan.

Opiskelijoiden työelämäpolku. Oppivelvollisuuden laajentaminen merkitsee sitä, että kuntien velvollisuus huolehtia erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden työelämäpolun alusta kasvaa. Kuntouttavan työtoiminnan työpajat voivat toimia vaihtoehtoisina, tukea tarjoavina oppimisympäristöinä erityistä tukea tarvitseville henkilöille. Jo varhaisessa vaiheessa tarjottujen yksilöllisten koulutuspolkujen merkitys on huomattava, kun valitaan tapoja siirtyä tuetusta perusopetuksesta toisen asteen kautta mahdolliseen työelämään.

Yhteistyön sujuvuuteen hyvinvointialueiden sosiaalipalvelujen ja kuntien tarjoamien työllisyyspalvelujen sekä sivistyspalvelujen kanssa pitää kiinnittää huomiota ja tukea niiden välistä toimintakenttää siten, että asiakkaat eivät putoa palveluiden väliin.

Hyvinvointialueiden rahoitus hoidetaan pääosin valtion rahoituksella ja osaksi palvelujen käyttäjiltä perittävillä asiakasmaksuilla. Rahoituksesta säädettäisiin lailla hyvinvointialueen rahoituksesta. Rahoitus määräytyisi laskennallisesti pääosin hyvinvointialueen palvelujen tarpeen sekä olosuhdetekijöiden perusteella.

Kuntien valtionosuuksia ehdotetaan vähennettäväksi siirtyviä tehtäviä vastaavalta osalta. Tästä sekä kunnallisveron alentamisesta aiheutuvia muutoksia rajoitettaisiin valtionosuusjärjestelmään sisällytettävällä pysyvällä määräytymistekijällä ja valtionosuusjärjestelmämuutoksen tasauksella.

On hyvä, että hyvinvointialueiden/maakuntien eroavaisuudet otetaan jo lainsäädännössä huomioon niin, että erilainen palvelujen tarve ja olosuhdetekijät on erikseen mainittu. Heikoimmassa asemassa olevien työllistämispalveluiden turvaamisessa on kyse myös alueellisesta yhdenvertaisuudesta ja erityisesti pienten kuntien palveluiden ja asukkaiden tasaverstaisten mahdollisuuksien varmistamisesta.

Valtionosuusjärjestelmään tehtävällä muutoksella pitää huomioida se, että kun tällä hetkellä kunnille myönnetään peruspalvelujen valtionosuutta kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseen, tulee jatkossakin varmistaa, että tämä rahoitus on ohjattavissa ko. tarkoitukseen.

Järjestöjen monipuolinen rooli asiantuntija- ja auttamistyön toteuttajina ja palvelutuottajina sekä yhteistyöelimet ja yhteistyön muut muodot hyvinvointialueen ja järjestöjen välillä tulee lakipaketin valmistelun aikana huomioida ja yhteistyö mahdollistaa. Lisäksi on huomioitava monet kytkennät kuntien, järjestöjen ja hyvinvointialueiden toiminnassa, toimijoita yhteensovittavan työn organisointi, sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön moninaisuus esimerkiksi juuri kuntouttavan työtoiminnan toteuttamisen osalta.

Esityksen mukaan järjestöjen roolia hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä vahvistetaan ja järjestöjen mahdollisuus tuottaa palveluita turvataan. Tämä on erinomainen kirjaus ja erinomainen tavoite. Tämän osalta toivotaan, että valmistelu etenee yhteistyössä ja rakentavasti hyvinvointia edistävään suuntaan.

Vates-säätiö nostaa huolenaan esille seuraavaa: Meneillään olevien rakenteellisten uudistusten ja erilaisten kokeilujen kohdalla vammaiset henkilöt eivät ole kohderyhmänä. Vammaisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta uhkaa näivettyä. SOTE-uudistuksen myötä kuntien ja hyvinvointipalvelujen järjestämisvelvollisuus organisoiu uudelleen. Siksi on ensiarvoisen tärkeää, että kaikilla lainsäädännön ja hallinnon tasoilla on selkeä käsitys siitä, miten ja minne vammaisten henkilöiden ohjaus työllistymisen tuen palveluihin kohdentuu.

Vates-säätiö korostaa jatkovalmistelussa työllistämisen ja sosiaalipalveluiden yhteensovittamisen vahvaa huomioimista, sekä työllisyydenhoidon rakenneuudistuksen kunnille mukanaan tuomien vastuiden tiedostamista.

Helsingissä 16. päivänä maaliskuuta 2021

Jaana Pakarinen
Toimitusjohtaja
Vates-säätiö sr.